
Opmerkelijke terugmeldingen van geringde kerkuilen

Rien Kelders en Mark Sloendregt

Kerkuilenpaar In Bladel

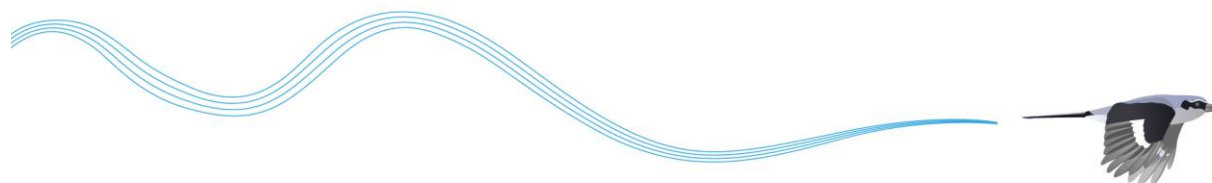
Op 1 september jl. werd door Rien Kelders een geringde kerkuil met nummer 5.374.319 in Bladel aangetroffen tijdens een nacontrole. Het was een bekende uil want dit was dezelfde man als op 26 mei 2016. Hij werd als nestjong geringd op 25 kilometer afstand door Gerard van der Kaa op 5 juli 2003 in Tilburg. Deze oudervogel heeft inmiddels een respectabele leeftijd van ruim 14 jaar (5172 dagen) bereikt.

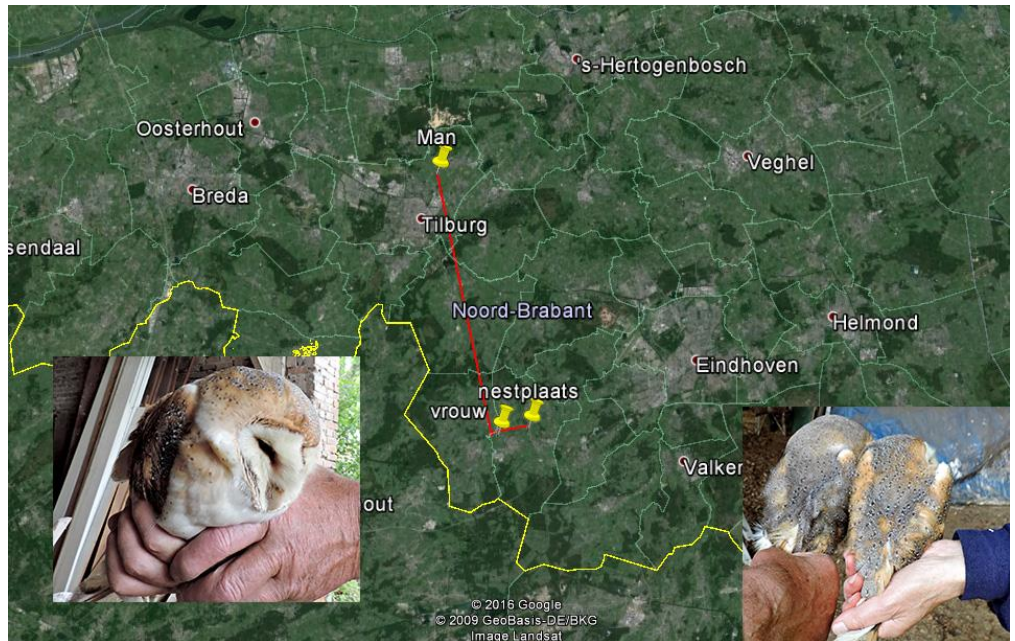
En in het broedseizoen - op 20 mei, 1 juni en 1 juli 2017 tijdens kastcontroles - kon ook de ring van de vrouw 5.442.826 worden afgelezen. Zij werd als adult (na 1kj) op 6 augustus in 2013 geringd op 3 kilometer afstand in Hapert. Dit jaar werden er drie van de vijf jongen grootgebracht, twee overleefde de hitte in de nestkast helaas niet.

Wintelre

Op 1 juni 2017 werd een broedende kerkuil in Wintelre gemeld door Stijn Tegenbosch en Mark Sloendregt aan het vogeltrekstation via Griel. Ze had deze zomer de zorg over vier jongen. Dit vrouwtje Kerkuil met ring 5.376.030 werd als nestjong geringd op 11 juni 2004 in Oerle (Veldhoven). Toen werden er drie jongen geringd door Jan Wouters en de oudste was 41 dagen. Ze broedde dus op een afstand van minder dan 2 kilometer van de plaats waar ze als nestjong werd geringd. Deze uil is een lokale vogel en toen al bijna 13 jaar oud (4738 dagen).

Uit ringonderzoek bij kerkuilen blijkt dat veel jongen in de eigen regio een nieuwe nestplaats zoeken maar het komt ook voor dat ze zich wel honderd kilometer verderop vestigen.

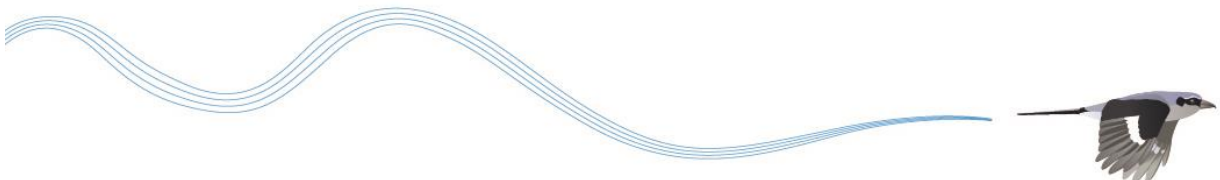

Nog meer
kerkuilennieuws

Gezenderde kerkuilen en torenvalken in Limburg

Inzending Mark Sloendregt

In 2015 heeft in Limburg een onderzoek plaats gevonden naar prooiaanbod en jaagopbrengst van muizen etende roofvogels in verschillende graslandtypen. Het onderzoek vond plaats in opdracht van Ark Natuurontwikkeling in het kader van het toekomstig soortbeschermingsplan Oehoe. Doel van het onderzoek is het beheer van terreinen in natuurgebieden en cultuurland zo te verbeteren dat ze voor predatoren het meeste voedsel - (veld)muizen - opleveren. Om meer inzicht te krijgen naar de voedselbeschikbaarheid in 'graslanden' werden de typische muizeneters torenvalk en kerkuil in twee onderzoeksgebieden bestudeerd. Zo werd een aantal paren

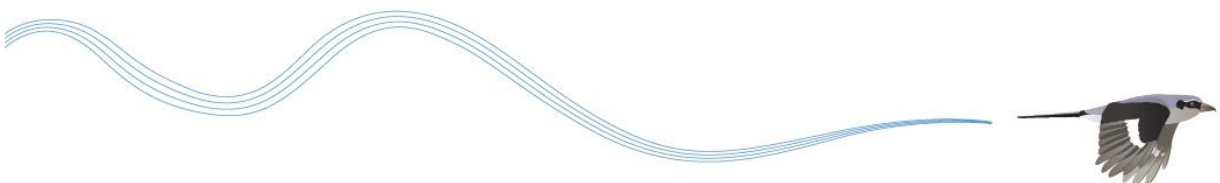
intensief gevolgd, uitgerust met gps-loggers en werd de prooiaanvoer vastgelegd. Parallel hieraan werden de beschikbare habitats, waaronder diverse graslandtypen in kaart gebracht, muizenholletjes geteld en live-

traps uitgezet. In de broedperiode werden drie torenvalken met gps-zenders bij en rond de nestplaats gevolgd in een graslandgebied van het 'Kempen-Broek' (Midden-Limburg) en in het heuvelland. In het heuvelland werd aanvullend een broedende kerkuil middels een gps-zender gevolgd.

In de zomer van 2015 kwamen in de meeste onderzochte graslanden maar weinig (veld)muizen voor. Bovendien waren de natuurgraslanden moeilijk bejaagbaar door de ruige, hoge vegetatie. Veel muizenholletjes uit het voorjaar bleken te zijn verlaten en de stand was laag waardoor vaak gejaagd moest worden in alternatieve terreinen. Zo jaagde de kerkuil ook veel op erven en aan de randen van bronbeekbossen. Daar werden relatief veel spitsmuizen gevangen. In sommige nachten vloog de kerkuil tot 3,5 km van de nestplaats om te jagen.

Uit het onderzoek blijken intensieve agrarische graslanden door muizen vanuit extensief hooiland, natuurgraslanden en perceelranden te worden gekoloniseerd. Als agrarische graslanden worden gemaaid zijn de muizen kort daarna goed bejaagbaar en vormen ze een makkelijke prooi. Roofvogels en uilen jagen dan graag en veel in deze graslanden. Echter door de vele landbewerkingen waaronder mestinjecties verdwijnen weer veel muizen uit het boerenland.

De extensief beheerde natuurgras- en hooilanden zijn in de zomer (juni-juli) voor roofvogels moeilijk bejaagbaar door de ruige

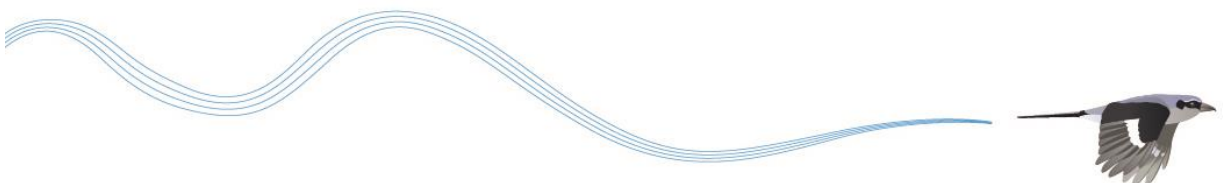
Vegetatie. In 'daljaren' - zoals de zomer van 2015 - moet worden uitgeweken naar bosranden en erven. Voor kerkuilen vormt een goede muizenstand in de winter en het vroege voorjaar de basis voor het broedsucces en de overleving van de jongen. Voldoende variatie in 'kleinschalige' graslandgebieden afgewisseld met houtwallen, bosranden en natuurgrasland zijn jaarrond belangrijk voor populaties muizen en predatoren zoals uilen.

Bron: Stef van Rijn, Jasja Dekker en René Janssen (2016).

“Voedselbeschikbaarheid voor muizen etende roofvogels in graslanden in Midden- en Zuid-Limburg. Een onderzoek naar jaagsucces van muizen etende roofvogels in graslanden gerelateerd aan de beschikbaarheid van (veld)muizen, de vegetatiestructuur, landgebruik en beheer”.

Delta Milieu, Jasja Dekker Dierecologie, Bionet Natuuronderzoek, Culemborg.

<https://www.ark.eu/nieuws/2016/jaagsucces-van-muizeneters-graslanden>

Broedvogelinventarisatie Lage Heide

Coördinator Pieter Wouters

Twee inventarisaties

Op verzoek van de gemeente Valkenswaard heeft Vogelwerkgroep De Kempen in 2017 het gebied tussen de gemeente Valkenswaard, Dommelen en de Luikerweg geïnventariseerd op alle broedvogels. In 2006 hebben we die inventarisatie ook al eens uitgevoerd. Het rapport is in de maak en er zijn een aantal interessante bevindingen gedaan.

Ringmus en Huismus

Het mooie van deze inventarisatie is dat er zoveel verschillende biotopen in voorkomen. Het gebied bevat woonwijken, beekdalen, bossen en agrarische gebieden met boerderijen. In het buitengebied bij de boerderijen stelden we in 2006 nog 11 territoria van de Ringmus vast. In 2017 waren al deze territoria verdwenen.

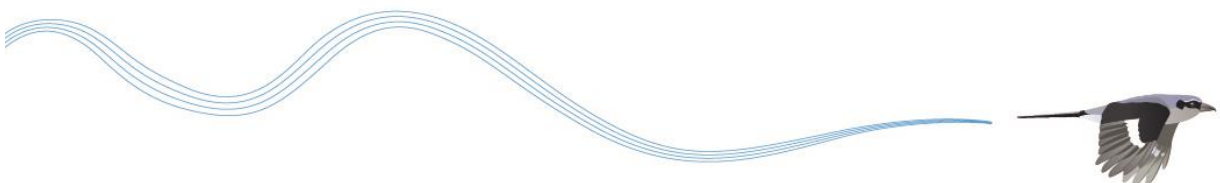
Foto Wil de Veer

Van de Huismus werden in 2006 47 territoria vastgesteld. In 2017 zijn dit 30 territoria. Ook een terugloop dus maar minder dramatisch dan bij de Ringmus.

Positieve berichten

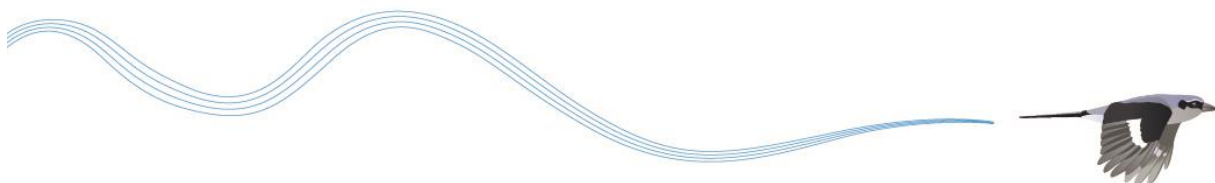
Er zijn ook positieve ontwikkelingen te melden, spectaculair zelfs. Zo ging de Grasmus van 7 naar 29 territoria, de Tuinfluiter van 4 naar 16 territoria en de Bosrietzanger van 3 naar 18 territoria. Ook de Spotvogel heeft zich als nieuwkomer gemeld en maar liefst met 5 territoria.

En hoe komt dat nu? Er is in de tussentijd aan natuurontwikkeling gedaan in het gebied. Op oude kaarten zijn hooilanden te zien die omgeven zijn door heggen. Dit landschap is voor een deel hersteld en deze ingreep mist zijn effect dan ook niet. De hooilanden met heggen liggen er prachtig bij.

Dankzij dit soort herhaalde inventarisaties kunnen we dit effect dan ook laten zien. Maar al te vaak zien we natuurontwikkelingsactiviteiten waarbij niet voor en na de ingreep is gemeten (geïnventariseerd) zodat het effect nooit goed zichtbaar wordt. Wij zijn hier als Vogelwerkgroep De Kempen tegenwoordig alert op en hebben al een aantal nulmetingen verricht in gebieden waar iets te gebeuren stond of staat.

Prettig samenleven in rangorde; Achilles Cools en kauwen

Inzending Mark Sloendregt

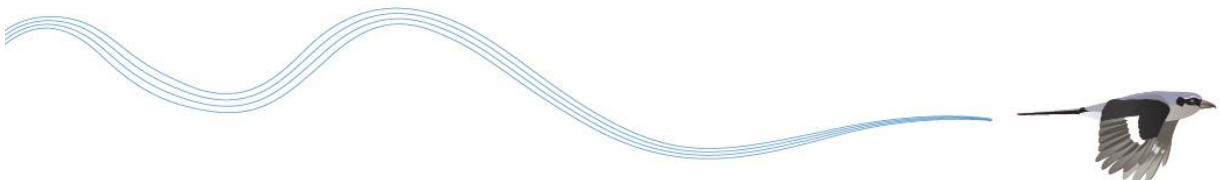
Hiërarchie

De beeldend kunstenaar Achilles Cools is auteur van diverse boeken over vogels. In zijn werk staan natuur en vogels centraal. In de zomer van 2014 heb ik Achilles en Brénine ontmoet in hun 'klein zandkasteel' in het Belgische Oud Turnhout. Het huis annex werkplaats is volledig geïntegreerd met de natuur, zo is Achilles ook in staat om de vogels van dichtbij te bestuderen. Zijn tweede verblijf 'het Kauwenhuis' in Geel vormt de basis van o.a. het boek 'Kauwen in de Spiegel'. Aan de hand van zijn kennis en publicaties wil ik het leven van kauwen onder de aandacht brengen. Kauwen leven in een kolonie waar een bepaalde sociale rangorde heerst, daardoor worden zowel conflicten

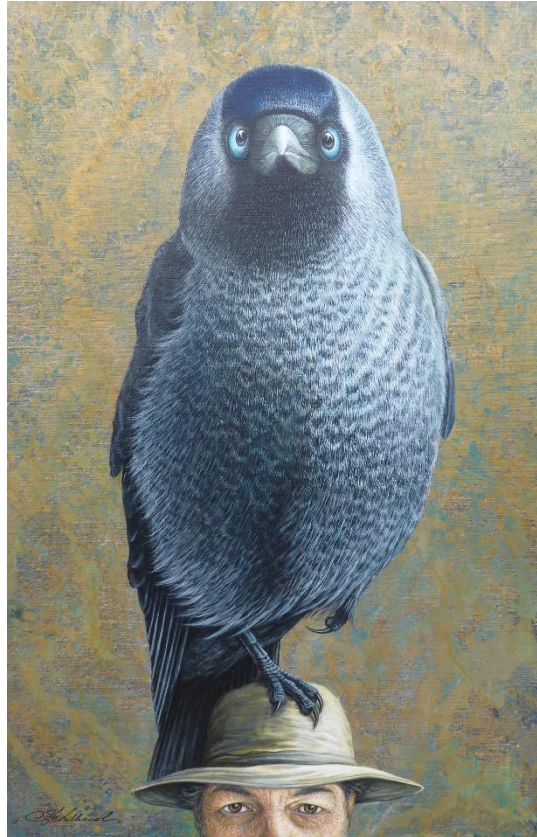

Nestplaats

vermeden als zwakkere beschermd. Bij de voeder- en nestplaatsen komt deze hiërarchie het duidelijkst naar voren en gelden er strikte regels. De leider van een groep toont lef en gedraagt zich als ordehandhaver, hij weet altijd de aandacht van anderen te trekken. Als er dan toch conflicten ontstaan worden deze meestal met imponeren - door zich groot te maken - opgelost. Oudere mannen zijn vaak de hogergeplaatste binnen een kolonie, terwijl de jonge vogels er geen deel van uit maken en 'clubs' vormen. De liefde van de kauw is vertederend, paartjes zijn bijna altijd monogaam en partners voor het leven. Ze baltzen altijd voor elkaar ook in tijden van ziekte. Tijdens de vlucht zweven ze sierlijk zij aan zij, in de velden dribbelen ze steeds bij elkaar of zitten bijeen. Meestal zitten ze elkaars halsveren te krauwen. De strijd om een nestplaats is onderdeel van een carrièreplanning. De beste nestholen binnen een kolonie zijn voorbehouden aan de hoogstgeplaatste vogels. Het zijn centraal gelegen

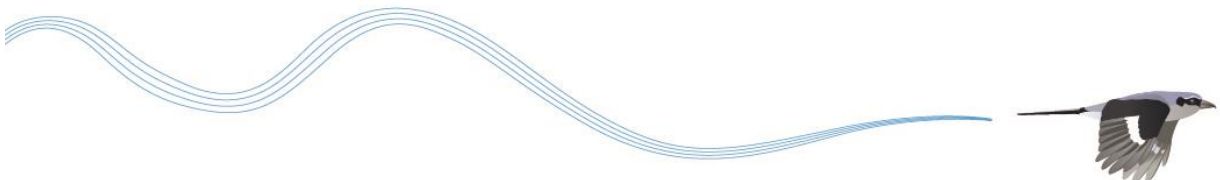
holen die voortdurend worden gereinigd en weinig parasieten bevatten waardoor de kans op succesvol broeden het grootst is. Een uilenkast is in dat opzicht een felbegeerde nestplaats, die heftig wordt verdedigd en bevochten door kauwen. Nabij een nestholte wordt door paartjes driftig gebaltst en “gekibbeld”. Als kalmeringsgebaar tegenover

superieure tegenstanders die aanvallen wenden kauwen hun kop af. Ze tonen de zilvergrijze kraag en zetten hun draadachtige nekveren uiteen, precies de plaats waar de vogel het gemakkelijkst is dood te pikken. Bij agressie richt de vogel zijn kop op. Kauwen benutten het vermogen om met een scala aan geluiden hun intenties en emoties aan te geven bij soortgenoten. Ze beschikken niet over een territoriumzang maar als sociale vogels wel over een omvangrijk geluidenrepertoire. De meeste roepen zijn kort en hoog van toon. Binnen een groep roept ieder individu op gezette tijden

om afstand te bewaren, plaats te verdedigen, alarmeren, baltsen of te bedelen. De kauw is een alom vertegenwoordigde vogel en heeft een grote plooibaarheid in gedrag en een geweldig aanpassingsvermogen. Zijn succes als veroveraar van uiteenlopende gebieden dankt hij aan zijn opportunisme, vooral zijn voedselkeuze betreft. In de zomer eet een kauw emelten en rupsen, kevers, vliegen en spinnen. In de winter granen en zaden. Ook eten ze menselijk afval en fruit. Het zijn slimme vogels met een speels karakter. Van jongs af aan wordt er gespeeld, het vormt een onderdeel van de sociale rangorde. In de namiddag beginnen vogels zich vaak in kleine groepjes te verzamelen en al foeragerend en drukdoende trekken ze in de loop van enkele uren in de richting van de slaapplaats. Tijdens de trek worden de groepen steeds groter. In het broedseizoen

Opportunisten

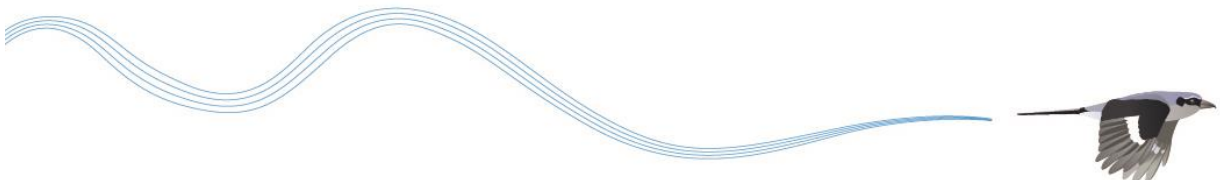
worden de slaappleatsen nog wel bezet maar dan door een kleine groep jonge ongepaarde vogels.

Achilles Cools heeft de gedragingen en ecologie van kauwen bestudeerd van een kolonie rond zijn huis. Het begon allemaal toen zijn dochter Katrien thuiskwam met een jonge kauw die onder een kerktoren was gevonden. Later heeft hij een kolonie opgezet van veelal tamme kauwen uit vogelopvangcentra.

Het is nooit de bedoeling geweest kauwen aan de natuur en hun eigenheid te onttrekken, zoals dat bij de meeste tamme kauwen met een imprint gebeurt. Achilles leerde de vogels uit de kolonie individueel kennen. Vanuit zijn atelier heeft hij alles goed kunnen gadeslaan.

Bekijk de website van Achilles Cools:

<http://www.achillescools.be/index.html>

Vorbereiding voedselonderzoek groene spechten in de winter

Coördinator: Jan Kolsters

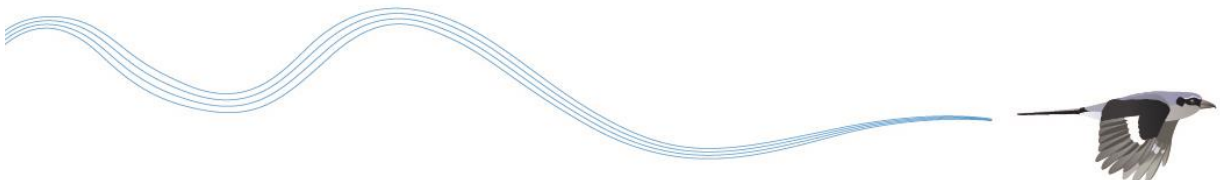
In de vorige nieuwsbrief heb ik gewag gemaakt van het spoelen van nestholtes van de Groen Specht om meer zicht te krijgen op het voedsel dat de jongen te eten krijgen.

Foto Wil de Veer

Oproep

Nu we weer richting winter gaan kunnen we weer aandacht gaan besteden aan het voedsel in de winter. Hoewel we hier al langer onderzoek aan doen en reeds een artikel hebben gepubliceerd in Limosa, houdt dit onderzoek hierbij niet op. Hoe langer we onderzoek doen en op meerdere plaatsen hoe betrouwbaarder het beeld wordt. We weten reeds dat het voedselspectrum van groene spechten in het bos afwijkt van groene spechten die in het agrarisch gebied of in de bebouwde kom leven. Regelmatig krijg ik meldingen van foeragerende groene spechten op gazons. Deze vogels zijn goed waar te nemen en ook in het open veld is dat het geval. En het is dan ook relatief eenvoudig om van deze vogels strontjes te verzamelen als de specht klaar is met foerageren. Als mensen op deze manier strontjes willen verzamelen zijn die van harte welkom. Strontjes moeten apart worden verzameld met vermelding van datum en vindplaats. Monsterpotjes zijn bij mij verkrijgbaar.

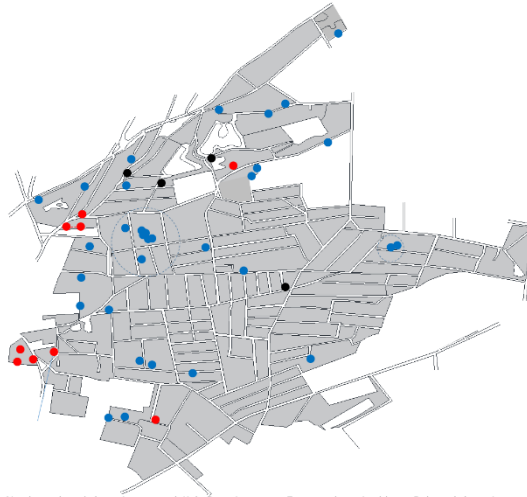

Het wintervoedsel van groene spechten die in het bos leven is een ander verhaal. De kans om een Groene Specht foeragerend waar te nemen is niet zo groot. We moeten hier dus iets op verzinnen. We weten dat in de winter ook rode bosmieren gegeten worden. Dus als alle rode bosmierennesten worden opgespoord dan is het in de winter een stuk eenvoudiger om plaatsten te vinden waar groene spechten hebben gefoerageerd. Als voorbereiding op de komende winter heb ik alle rode bosmierennesten in kaart

gebracht op de Einderheide bij Riethoven. Er zijn maar liefst 45 nestheuvels in kaart gebracht in het gebied van 212 ha. Op deze manier is het eenvoudig om in de winter alle nesten na te lopen of er activiteit van de Groene Specht is geweest. Niet ieder verstoord nest is trouwens bezocht door een Groene Specht. Ook merels en vossen scharrelen in mierennesten in de winter. Ze zoeken vooral naar de larven van de Gouden Tor die in de nesthoop overwinteren. Ook de Groene Specht zoekt daarnaar. Maar als er

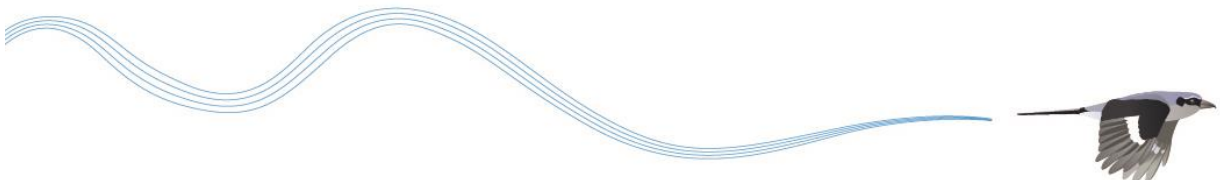
echt een diep gat is gegraven naar de mieren zelf dan hebben we vrijwel zeker met de Groene Specht te maken. De mieren overwinteren op zo'n 60 cm diepte. Het is een gevaarlijk karwei om de mieren uit te graven en de Groene Specht doet dat alleen als er verder niets te vinden is. In de buurt van deze plaatsen zijn vaak strontjes te vinden. Het zou ook interessant zijn om het gedrag en de graafwerkzaamheden van de

Nestheuvels rode bosmieren: rood: Kale Bosmier, zwart: Zwartrugbosmier, blauw: Behaarde bosmier

Nog een oproep

Groene Specht eens vast te leggen op een cameraval. Als mensen willen meehelpen om de mierennesten in de winter mee in de gaten te houden dan zijn die van harte welkom. Er is nog veel te ontdekken aan de Groene Specht en zijn strijd om de winter door te komen. Vooral strenge winters eisen hun tol onder de groene spechten. Mensen die meehelpen krijgen dan de exacte nestplaatsen van de mierennesten. Door de mierennesten regelmatig te bezoeken moeten we wat meer zicht kunnen krijgen op de winterse activiteiten van de groene Specht in de bossen.

Vogelakkers Eersel

Coördinator: Jan Kolsters

Het is nog even spannend geweest met het akkervogelproject in de gemeente Eersel maar uiteindelijk is het door de nieuwe coalitie goedgekeurd. En daar zijn we blij om omdat anders de nulmetingen allemaal voor niets waren geweest. Het project zal vooral vanaf nu het effect van het inzaaien met speciaal

mengsel te zien gaan geven. Het eerste seizoen na inzaaien loopt nu ten einde en de verschillende gewassen hebben nu hun zaden gevormd zodat er nu ook echt wat te halen valt voor de vogels. We hebben reeds groepen groenlingen en putters bij de akkers gezien dus dat geeft moed. Na de voorafgaande nulmetingen en voorjaarstelling gaan nu de herfst/wintertellingen beginnen. Zoals reeds in een eerdere nieuwsbrief gemeld tellen we de vogels niet alleen op de ingezaaide akkers maar ook op de kavels in de reguliere pacht. De eerste vogeltelling zal eind oktober plaatsvinden en daarna volgen er nog tellingen in de wintermaanden. Naast de vogeltelling gaan we ook kleine zoogdieren vangen. We hebben 50 vallen aangeschaft die we verbouwd hebben zodat ze wat “muisvriendelijker” zijn geworden. Een deel van het gewas gaan we op zogenaamde muizenruiters zetten zodat de kavels gedurende de winter aantrekkelijk zullen blijven voor muizen die weer voor aantrekkingskracht gaan zorgen voor uilen en roofvogels. Ook hopen we mensen te vinden die vlinders gaan tellen. Door al deze tellingen hopen we dat het effect van de speciaal ingezaaide kavels duidelijk wordt en we hopen dat de gemeente Eersel dan zal besluiten om de kavels voorgoed uit de pacht te halen en de kavels een natuurbestemming zal geven zodat de kavels mogelijk met heggen en dergelijke mogelijk nog aantrekkelijker gemaakt kunnen worden en wellicht dat andere gemeenten dit voorbeeld volgen. Dat is slechts een hoop maar we gaan er in elk geval alles aan doen om de effecten zo goed mogelijk aan te tonen. Ook bij dit project kunnen mensen meehelpen als ze dat leuk vinden. De vogeltellingen en zijn en zoogdieren activiteiten zijn leuke en interessante bezigheden. Dus laat maar weten als je aan dit project deel wilt nemen.

oproep

